

NEAIZMIRSTAMĀS BIOGRĀFIJAS. Auseklis Veģis zinātnei un tēvzemei.
Daiga Jamonte, krājuma glabātāja

Starptautiskā zinātnieku vidē pazīstamais latviešu botāniķis, augu fiziologs, Latvijas Universitātes (LU) docents un Augu fizioloģijas katedras vadītājs (1940- 1944), Upsalas Universitātes docents, goda doktors Auseklis Veģis, lai gan lielākos zinātniskos panākumus sasniedzis, strādājot Zviedrijā, visu savu mūžu palika uzticīgs LU devīzei “Zinātnei un tēvzemei”.

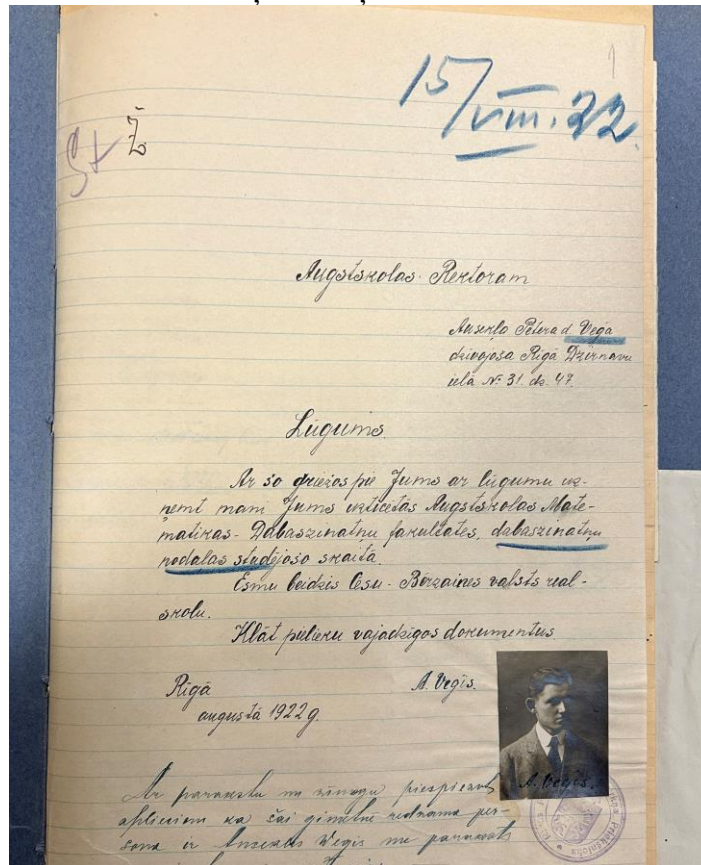

Auseklis Veģis. 1928. gads. Foto no studentu apliecības. LVVA. 7427.f., 1. apr., 6592. l., 59. lp.

Auseklis Veģis ir dzimis 1903. gada 27. decembrī Mazstraupes skolas skolotāja Pētera Veģa un viņa sievas Adelīnas Rozālijas, dzimušas Rudzītes, ģimenē [1]. Viņam bija lemts uzaugt kuplā ģimenē ar četriem brāļiem un māsu. Pēc 1905. gada revolūcijas tēvs kā tās dalībnieks bija spiests doties trimdā, atstājot sievu ar divgadīgo Ausekli un tikko piedzimušo meitu Birutu Latvijā. Tēvs trimdā ieguva elektroinženiera diplomu un nelegāli atgriezās Krievijas impērijā **Baku**, kur ģimenei beidzot bija iespēja atkal apvienoties [2]. Šeit A. Veģis no 1915. līdz 1920. gadam mācījās Baku pilsētas reālskolā. Veģu ģimene iesaistījās vietējā latviešu sabiedriskajā dzīvē, kur aktīvi darbojās arī pazīstamais rakstnieks [Jānis Jaunsudrabiņš](#) (1850–1943), mazāk zināms kā gleznotājs, bet pēc [Heinriha Skujas](#) (1892–1972) atmiņām, jaunais A. Veģis bija cītīgs J. Jaunsudrabiņa gleznošanas studijas skolnieks. [3] Abu izcilo latviešu dabaspētnieku, kas iepazinās emigrācijā Baku, ceļi turpmāk vēl krustosies gan LU, gan vēlāk – Upsalā. Arī J. Jaunsudrabiņš nepazuda no A. Veģa dzīves, abu starpā izveidojās sirsnīgas attiecības, kā tas redzams 1956. gadā rakstītajā vēstulē, kuras noslēgumā viņš raksta: “Tā kā Tev, cik atceramies, tādas „kreptīgākas” zivis, kā ķilavas, pie sirds gāja, tad neņem ļaunā, ka

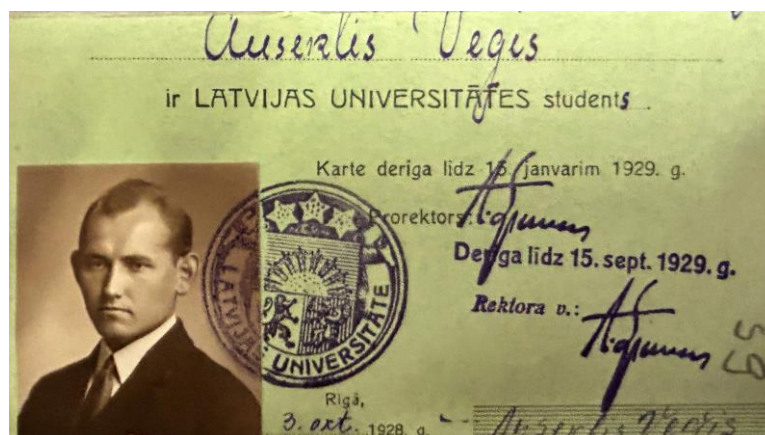
uz dzimšanas dienu mazu paciņu ar tādām nosūtām.” [4] Interesi par latviešu kultūru un mākslu A. Veģis saglabāja visu mūžu, ko savos rakstos arī norāda viņa laikabiedri.

1920. gadā Veģu ģimene atgriezās Latvijā. Rudenī A. Veģis iestājās Cēsu Bērzaunes valsts vidusskolā, ko pabeidza 1921. gadā [5], un sāka strādāt par skolotāju Māļupes pagasta Vecajā pagastskolā [6]. 1922. gada vasarā viņš ir apmeklējis un nobeidzis skolotāju sagatavošanas kursus Rīgā. Tā paša gada rudenī iestājies **Latvijas Universitātes Matemātikas un Dabaszinātņu fakultātes dabaszinātņu nodaļā.**

A. Veģa lūgums uzņemt LU. 1922. gads. Foto no LVVA. 7427.f., 1. apr., 6592. l., 1. lp.

1922./23. mācību gadā jaunais skolotājs vēl strādāja par skolotāju Māļupes pagasta „Jaunā” pamatskolā, bet 1923. gada rudenī, atstājis skolotāja vietu un uzsāka dabaszinātņu studijas. [7]

A. Veģa studenta karte. 1928. gads. Foto no LVVA. 7427.f., 1. apr., 6592. l., 59. lp.

Par savu specialitāti A. Veģis izvēlējās augu fizioloģiju. Viņa zinātnieka mūžs tika veltīts pētījumiem par augu miera periodu atkarībā no ekoloģiskajiem faktoriem dabā un kā to ietekmēt ar augšanas apstākļu un stimulatoru palīdzību kultūrā. Šie pētījumi ir nozīmīgi gan zinātnē, gan praktiskajā lauksaimniecībā un dārzkopībā.

Parastās mazlēpes herbārijs no Herbarium Latvicum. Ievācis A. Veģis 1924. gadā. LUM krājums

1929. gadā A. Veģis ieguva zinātņu kandidāta grādu un tika ievēlēts par jaunāko asistentu Augu fizioloģijas un anatomijas katedrā [8]. Tajā pašā gadā A. Veģis apprecējās ar savu studiju biedri [Benitu Madernieci](#) (1901–2004). LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās glabājas viņas diplomdarbs "Eiropā sastopamo akrokarpo lapu sūnu ģeogrāfiskā izplatība" ([BOT15663](#)). Neskatoties uz to, ka laulāto studiju pētījumu jomas atšķīrās, Benita ir iesaistījies arī vīra pētījumos. 1933. gadā tika publicēts viņu kopīgs raksts LU Botāniskā dārza zinātniskajos rakstos [9]. Arī strādājot Utrehtā, A. Veģis vēstulē dekānam [Leonam Ābolinam](#) (1895–1974) min, lai sievas ciemošanas reizē abi kopā varētu paceļot pa Eiropu, pirms tam abi kopā ir intensīvi strādājuši [10].

Jau **studiju gados A. Veģis bija uzsācis darbu LU**, sākumā kā subasistents augu fizioloģijas un anatomijas katedrā (kopš 1928. gada), pakāpeniski tiekot līdz vecākā asistenta vietai 1935. gadā. Tikai 1932.–1933. gadā atrodoties aktīvā kara dienestā Armijas štāba rotā, jaunais zinātnieks pārtrauca darbu katedrā. [11]

1938. gadā A. Veģis habilitējās ar darbu "Premature sprouting in duced by hetero – auxin" -par pumpuru priekšlaicīgu dīgšanu augšanas vielu ietekmē un tika ievēlēts par **privātdocentu**.

1939. gadā A. Veģis ieguva Rokfelleru fonda stipendiju un devās papildināties uz Utrechta universitātes Botānikas laboratoriju. Tur, strādājot labi aprīkotās laboratorijās, jaunajam zinātniekam bija iespēja turpināt iesāktos pētījumus, kas viņā pašā viesā lielu optimismu. Vēstulē L. Ābolinam viņš rakstīja: **"Man ir tāda sajūta, ka strādāšanu tagad uzsāktā virzienā intensīvi turpinot man tiešām ir izredzes atstāt zinātnei kaut ko paliekošu, kas varētu pavērt durvis tālākām pētīšanas iespējamībām."** [12] Diemžēl karš šīs studijas pārtrauca. Viņš atgriezās LU un **1940. gadā tika ievēlēts par docentu**.

1944. gadā A. Veģis līdz ar citiem Latvijas politiskajiem un kultūras darbiniekiem pauda savu nostāju un bija viens no tiem, kas **parakstīja Latvijas Centrālās padomes memorandu** par Latvijas neatkarības atjaunošanu 1944. gada 17. martā [13].

Tomēr cerības nepiepildījās un Veģu ģimene, kā daudzi šajā laikā, devas emigrācijā. Veģu ģimene devas uz Zviedriju, kur, pateicoties agrāko gadu darbam, kad jau bija kļuvis pazīstams zinātnieku vidū, **A. Veģis 1945. gadā sāka strādāt Upsalas Universitātes Augu fizioloģijas institūtā**, kur nostrādāja līdz aiziešanai pensijā. Savukārt sieva Benita Zviedrijā strādāja Augu sistemātikas institūtā ar zviedru botāniķa, ārsta un zoologa Karla Linneja (1707–1778) herbārijiem. [14].

Upsalā A. Veģim bija iespēja turpināt savus zinātniskos pētījumus. Šeit tapa arī mūsu **zinātnieka ievērojamākais darbs “Miera periods augstākajiem augiem”** (*Dormancy in higher plants*), kas publicēts 1964. gadā, un ir starp visbiežāk citētajiem rakstiem augu fizioloģijā (365 reizes no 1964. līdz 2001. gadam). [15] Minētais raksts ir viena no pasaulē nozīmīgākajām publikācijām augu fizioloģijā. Viņš ir viens no modernās augu fizioloģijas teorijas par miera periodu pamatlicējiem. Šajā darbā ir izstrādāts teorētiskais pamats augu miera perioda regulācijai, pierādot, ka to pilnībā izraisa ārējie apstākļi. [16]. Starptautisko nozīmi zinātnē apliecina arī tas, ka Springerera apgāds Heidelbergā viņu pieaicināja par līdzstrādnieku lielajai Augu fizioloģijas rokasgrāmatai, kas iznāca 18 sējumos.

Kopš 1957. gada A. Veģis bija **Upsalas universitātes docents**, bet kopš 1958. gada – ārkārtasprofesors. Pedagoģisko darbu viņš veica līdz pat aiziešanai pensijā 1970. gadā. 1962. gadā A. Veģi par nopelniem zinātnē ievēlēja par **Upsalas universitātes goda doktoru**. Trimdas prese šo notikumu izziņoja ar patiesu lepnumu. “Un arī šogad starp tiem, kas 31. maijā, dunot lielgabala salūtam, saņems Upsalas universitātes goda doktora diplomu, laurus un gredzenu, atradīsies latviešu zinātnieks.” [17] Tajā pašā gadā viņu uzaicināja uzstāties ar referātu Kanberā Austrālijā arī do apgabalu veģētācijas pētnieciskā institūta atklāšanā [18]

1967. gadā A. Veģis tika ievēlēts par Upsalas karaliskās zinātņu biedrības locekli. [19] Visus šos panākumus mūsu zinātnieks sasniedza pateicoties lielam darbam kopš jaunības. Laikabiedri savos rakstos uzsvēra viņa milzīgo disciplīnu un nodošanos darbam. **Aleksandrs Melderis** (1909–1986) rakstīja: “Dzīvojot Upsalā un strādājot tās pašas universitātes, sistemātiskās botānikas institūtā, kurš atradās blakus A. Veģa darba vietai, varu būt par liecinieku viņa apbrīnojamai, pašreizējai un stingrai darba disciplīnai. Lai ievāktu materiālus saviem pētījumiem, viņš rudenos devās ar divriteni uz vairākiem ezeriem Upsalas apkārtnē, kur lasīja ūdens augu miera pumpurus iebrīdis aukstā ūdeni, par spīti laika apstākļiem — lietu un sniegu. Bieži viņš atgriezās institūtā izmircis un nosalis. Pārējos gada laikos viņa darbs laboratorijā sākās agra rīta stundās un ievilkās bieži pāri pusnaktij, uzstādot mēģinājumus, izdarot novērojumus un gatavojot manuskriptus. Viņa pētniecības darbs vērsās plašumā un dziļumā, viņam turpinot strādāt ar elsu un mazlēpu miera pumpuriem, kā arī ar kāda cita ūdensauga pūsleņu (*Utricularia*) miera pumpuriem un vasaras kviešu graudiem.” [20]. Par intensīvu darbu jaunībā A. Veģis jau rakstīja L. Āboliņam par darba intensitāti Utrehtā: “Svētdienās netiek strādāts mazāk, ja ne pat vairāk kā pārējās dienās.” [21].

Neskatoties uz intensīvo zinātnisko darbu, A. Veģis piedalījās arī **sabiedriskajā dzīvē**. Jau studiju gados viņš darbojās LU Dabaszinātņu studentu biedrībā, bijis arī tās priekšnieks, darbojās Latvijas Bioloģijas biedrībā, Nacionālā ģeogrāfijas biedrībā (Ziemeļamerikā). [22]. A. Veģis bija studentu vienības “Austrums” vecbiedrs.

Viņš aktīvi interesējās ne tikai par latviešu zinātnieku, bet arī mākslinieku un kultūras darbinieku panākumiem. Kā atceras H. Skuja: “Viņa interešu lauks ir plašs, kā jau pati zinātne, bet sevišķi viņu interesē vēl antropoloģija un vēsture, pār visu gan seno baltu ciltis un to likteņi. Viņš mīl arī daiļliteratūru un, cik laiks atļauj, seko jaunākām parādībām tajā.” [23]. A. Veģa plašās intereses redzamas arī A. Veģa referātā “Vērojumi Holandē”, ko viņš,

atgriezies no Utrehtas, nolasīja studentu vienības “Austrums” sanāksmē: “Referents, kas vairāk kā gadu pavadīja zinātniskā komandējumā Holandē, šinī laikā ieguvis daudz interesantu pieredzējumu par Holandes dabu un tautu. Minētajā vakarā A. Veģis interesanti atstāstīja savus studiju iespaidus Holandē, ilustrējot referātu ar bagātīgu uzņēmumu skaitu.” [24]

A. Veģis bija ne tikai izcils zinātnieks, viņš bija paties **Latvijas patriots**. Sākoties Otrajam pasaules karam, kad jaunais zinātnieks aktīvi nodevās pētījumiem Utrehtā, sākotnēji viņš, līdzīgi kā daudzi citi latvieši, cerēja, ka Latvija varēs palikt neitrālā, bet 18. septembrī viņš rakstīja L. Āboliņam: “Esmu patlaban ļoti lielā neziņā, ko iesākt. Vēl negribas ticēt, ka Dzimtenei un latviešu tautai sagaidāms tik smags pārbaudījums. Ja stāvoklis tiešām būtu tik ļauns, tad, protams, mans pienākums būtu doties mājās, jo bez cīņas taču mēs laikam nevienam svešiniekam nepakļausimies. Arī ģimenes dēļ šādā gadījumā mans pienākums būtu atgriezties Latvijā.”. 1940. gadā A. Veģis atgriezās Latvijā, bet tālākie notikumi Latvijā neattaisnoja latviešu cerības. Emigrācijā Zviedrijā, A. Veģis aktīvi iesaistījās ārzemju latviešu sabiedriskajā dzīvē, kādu laiku bijis arī Upsalas latviešu biedrības priekšnieks. LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās glabājas 1970. gadu sākumā sūtītās vēstules Dr. emeritus [Edgaram Vimbam](#), kas vēsta par abpusēji sūtītām publikācijām, tādējādi stiprinot saites starp emigrācijas un Latvijas zinātniekiem.

A. Veģa sūtīts apsveikums Ziemassvētkos un Jaunajā gadā E. Vimbam. 1970. gada 30. decembris. LUM krājums

A. Veģis visa mūža garumā nesarāva saiti ar Latviju un tās zinātni. 60 gadu jubilejas intervijā zinātnieks par sevi saka: “**Neesmu un nevaru būt politiķis, kas politiskajā laukā varētu ko darīt Latvijas labā, atbild jubilārs, bet man ir gandarījums, ka mani pazīst ne vien kā Upsalas universitātes augu fizioloģijas institūta locekli, bet arī kā latvieti. Pat Austrālijā izrādījās, ka mana tautība zināma. Tā es arī kā trimdinieks varu sekot Latvijas Universitātes devīzei, kas aicināja kalpot zinātnei un tēvzemei.**” [25]

A. Veģis ir miris 1973. gada 5. jūnijā Upsalā, neatgūstoties no slimības. Arī aizgājis pensijā viņš bija turpinājis pētniecisko darbu, viņa pēdējais darbs bija saistīts ar amariļļu hibrīdu

pētījumiem. Zinātniekam aizejot, palika siltumnīcas ar amariļļiem, diemžēl pētījums palika neuzrakstīts.

LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās glabājas daļa no A. Veģa publikācijām, vēstules E. Vimbam, **savukārt Zooloģijas kolekcijās** – vēstules L. Āboliņam. *Herbarium Latvicum* (RIG II) herbārijā, kas glabājas LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās, atrodas A. Veģa studiju gados ievāktie herbāriji.

Atsauces:

- [1] LVVA. 7427.f., 1. apr., 6592. l., 15. lp.
- [2] 1. P. J. Pēteris Veģis †/ Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, Nr.9 (01.09.1938). <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issue:261750>
- [3] Skuja H., 1953.
- [4] Tā mums iet : Jānim Jaunsudrabiņam adresētas vēstules 1944-1954 Kopenhāgena : Imanta, 1956. - 287.lpp.
- [5] LVVA. 7427.f., 1. apr., 6592. l., 5., 58. lp.
- [6] LVVA. 7427.f., 1. apr., 6592. l., 1. lp.
- [7] Latvijas Universitāte divdesmit gados.- 2. d. – 340. lpp.
- [8] Latvijas Universitāte divdesmit gados.- 2. d. – 340. lpp.
- [9] Veģis A., Veģis B. Versuche ueber die fruehtriebende Wirkung der Wasserbaeder von 35-100 C auf die Turionen von stratiotes aloides L.// Latvijas Universitātes Botāniskā dārza raksti = Acta Horti Botanici Universitatis Latviensis. 8.sēj., nr.1/3 (1932), [59].-102.lpp.
- [10] ZOO1465
- [11] Latvijas Universitāte divdesmit gados.- 2. d. – 340. lpp.
- [12] ZOO1465
- [13] http://old.historia.lv/alfabets/L/la/latvijas_centrala_padome/dokumenti/1944.17.03.htm
- [14] [Dabaszinātniecei un skolotājai Benitai Veģei – 120](#)
- [15] Stalažs A., Ieviņš Ģ. Latviešu augu fiziologa Ausekļa Veģa (1903 – 1973) ietekme uz modernajām dabaszinātnēm. Acta Universitatis Latviensis, Biology, 2004, Vol. 676, pp. 7-15.
- [16] <https://enciklopedija.lv/skirklis/945-auqu-fiziolo%C4%A3ija>
- [17] Laiks, Nr.25 (28.03.1962)
- [18] Vairāk par vizīti: [Austrālijas Latvietis](#), Nr.651 (01.09.1962)
- [19] Latvija, Nr.15 (22.04.1967)
- [20] Melderis, 1973.
- [21] ZOO1465
- [22] Latvijas Universitāte divdesmit gados.- 1.d.520.lpp.
- [23] Skuja H., 1963.
- [24] [Austrums](#)// Students (laikr. "Students" turpinājums), Nr.10 (10.05.1940)
- [24] Latvija, Nr.47 (21.12.1963)]

A. Veģa publikācijas LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās:

Veģis A. Karsts ūdens kā kartupeļu bumbuļu asnošanas novērsējs// Lauksaimniecības Mēnešraksts. – 1938/10.- 693. – 732. lpp.

Veģis A. Durch hohe Temperaturen bedingter Wiedereintritt des Ruhezustandes bei den Winterknospen// Svensk Botanisk Tidskrift. Bd 43, H. 2 – 3. 1949.

Veģis A. Einfluss der Aufbewahrungstemperatur auf die Aktivität der Knospen nach beedeter Winterruhe// Physiologia Plantarum, Vol.2, 1949.

Veģis A. Premature Sprouting Induced by Hetero-auxin (Indo-yl-Acetic Acid)// Latvijas Bioloģijas biedrības raksti. Acta Societatis biologae Latviae. Bulletin de la Société de Biologie Lettonie. – Sēj., VII, 1937.04.

Veģis. A. Über das Frühreiben der Winterknospen von Hydrocharis morsus ranae L. durch hochtemperierte Wasserbäden.- Leipzig : Gebrüder Borntraeger, 1932.

Veģis A. Über den Einfluss der Aufbewahrungstemperatur auf die Dauer der Ruheperiode und die Streckungsbereitschaft der ruhenden Winterknospen von Stratiotes aloides.- Uppsala : Lundequistska bokhandeln, [1948].

Veģis A. Über den Einfluss der Tempertur und der täglichen Licht-Dunkel-Periode auf die Bildung der Ruheknospen zugleich ein Beitrag zur Entstehung des Ruheszustandes.- Upsala, 1955.

Publikācijas par A. Veģi:

[Āboliņš L. Docents Auseklis Veģis - Upsalas universitātes goda doktors](#)// Akadēmiskā Dzīve, Nr.6 (01.09.1963)

[Jepsena I. Auseklis Veģis.](#)- 2023. (Cēsu pils kompleksa mājas lapa)

Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919 – 1939.- 1. – 2. d. – 1939.

Kreicbergs O. Izcilajam augu fiziologam Auseklim Veģim – 100// Dārzs un Drava.- 2023./12.

[Melderis A. Beigušās zinātnieka dzīves gaitas. Atvadu vārdi docentam Auseklim Veģim](#)// Latvija, Nr.25 (30.06.1973)

[Melderis A. Latviešu zinātnieks ar pasaules vārdu](#)// Londonas Avīze, Nr.1385 (06.07.1973)

[Melderis A. Zinātniekam Auseklim Veģim 60 gadi](#)// Londonas Avīze, Nr.910 (03.01.1964)

[R. L. Ausekļa Veģa izvadīšana](#)// Londonas Avīze, Nr.1385 (06.07.1973)

[Rdz. Zinātnieks bez atvaļinājuma. Auseklim Veģim 60 gadi](#)// Latvija, Nr.47 (21.12.1963)

[Skuja H. Plašā interešu laukā. Augu fiziologam Dr. phil.h. c. Auseklim Veģim ieejot sestā gadudesmitā](#)// Laiks, Nr.101 (18.12.1963)

[Skuja H. Zinātniekam un draugam. Doc. A. Veģis piecdesmitgadnieks](#)// Latvija : Latvian newspaper : Lettische Wochenzeitung, Nr.49 (21.12.1953)

Stalažs A., Ieviņš Ģ. Latviešu augu fiziologa Ausekļa Veģa (1903 – 1973) ietekme uz modernajām dabaszinātnēm. Acta Universitatis Latviensis, Biology, 2004, Vol. 676, pp. 7-15. <https://web.archive.org/web/20160305040600/http://eeb.lu.lv/EEB/2004/Stalazs.pdf>

[V. S. Zinātnieks ar dziļu humānitāti. Dr. Ausekļa Veģa piemiņai](#)// Laiks, Nr.47 (13.06.1973)